

Територіальний відділ освіти Дніпровського району
Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №286 «Полунична галявина»
Запорізької міської ради Запорізької області

Формування моральних уявлень, вчинків і культури поведінки дітей старшого дошкільного віку

Кістрінь Ніна Володимирівна

Матеріали перспективного педагогічного досвіду

Україна - Запоріжжя

ЗМІСТ

I	ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1.	РОЗВИТОК МОРАЛЬНО–ЕТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ТВОРАМИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	4
1.1.	Завдання морального виховання дітей старшого дошкільного віку.	6
1.2.	Методи та форми роботи з дітьми старшого дошкільного віку з морально-етичного виховання.....	7
1.3.	Практичне використання педагогічної спадщини Сухомлинського з метою морального-етичного виховання дітей.....	10
1.4.	Співпраця дошкільного закладу й родини у формуванні моральних цінностей дошкільника.....	12
РОЗДІЛ 2.	ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИВЧЕННЯ РІВНЯ МОРАЛЬНОЇ ВИХОВАННОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	12
2.1.	Завдання і методи дослідження.....	12
2.2.	Діагностика формування початкового рівня сформованості морального розвитку старших дошкільників.....	13
2.3.	Формуючий експеримент.....	15
2.4.	Контрольний експеримент.....	16
II	ВИСНОВКИ	18
III	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	19
IV	ДОДАТКИ	
Додаток 1.	Інструментарій діагностики показників сформованості рівня моральної вихованості дітей старшого дошкільного віку	
Додаток 2.	Перспективне планування занять з формування моральних уявлень, вчинків і культури поведінки дітей старшого дошкільного віку	
Додаток 3.	Конспекти занять на систематизацію знань дітей морально – етичного напрямку	
Додаток 4.	Дидактичні ігри та завдання	
Додаток 5.	Тематика бесід для батьків з морально – етичного виховання дітей старшого дошкільного віку	
Додаток 6.	Добірка літературного матеріалу	
Додаток 7.	Сюжетні ілюстрації до етичних бесід	
Додаток 8.	Фотогалерея	

ВСТУП

Діти - найбільше щастя і радість у житті. Їх безпосередність і цікаві очі, веселий сміх, життєрадісні обличчя не можуть не зворушити душу.

Щоб вони вирости справжніми людьми, дорослим треба вкласти багато сил, мудрості, щирості, любові, терпіння і доброти в їхні серця.

Виховання - це надзвичайно важка справа. Але від того, як виховуються маленькі громадяни України, залежить наша старість і майбутнє всієї країни. Тому дуже важливо сьогодні приділяти велику увагу морально – етичному вихованню, адже світ змінюється, наука невпинно летить вперед, змінюються погляди людей і влада в країні, а одвічні моральні людські цінності, виплекані народною педагогікою, залишаються назавжди. Це доброта, милосердя, чуйність, щедрість, ввічливість, любов [1 с.26].

В умовах сьогодення одним із провідних завдань дошкільної освіти є – формування основ моральної та етичної культури особистості дошкільника. Це визначається положеннями Законів України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2017), «Про охорону дитинства» (2017), «Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді» (2015), Базового компонента дошкільної освіти в Україні (2012). Провідним завданням дошкільної освіти є всебічний розвиток людини як особистості, як найвищої цінності суспільства; виховання високих моральних якостей майбутніх громадян, збагачення їхнього культурного потенціалу, що ґрунтується на культурно-історичних та моральних цінностях українського народу, його традиціях і духовності; оволодіння цінностями світової культури, загальнолюдськими надбаннями [2 с.7].

Отже, морально-етичне виховання дошкільників є досить складним і довготривалим процесом, який охоплює весь період дитинства і продовжується в дорослому житті та розглядається в його кінцевому результаті як сформованість морально-етичної вихованості.

Проблема морально - етичного виховання, розвитку особистості, формування уявлень про моральність є дуже актуальною. Ми розуміємо, як важливо виховати дитину доброю, чуйною та врівноваженою.

Видатний педагог В.О.Сухомлинський вважав, що виховати чемність, милосердя, людяність у дітей можна тільки добром і позитивним прикладом ставлення до всього, що нас оточує [5].

Мета дослідження: формування моральних уявлень, вчинків і культури поведінки дітей старшого дошкільного віку та створення умов для підвищення рівня їх моральної активності, використовуючи педагогічну спадщину В.О. Сухомлинського.

Завдання дослідження:

- визначити сутність формування морально-етичних здібностей у дошкільників за творами В.О.Сухомлинського;
- визначити рівень моральної вихованості старших дошкільників;
- виділити найбільш ефективні шляхи формування у старших дошкільників моральних якостей .

Об’єкт дослідження: діти старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: процес формування у дітей моральних уявлень, вчинків та культури поведінки в умовах дошкільного освітнього закладу.

Гіпотеза: передбачається, що доцільне і систематичне планування та використання моральних аспектів у різних видах діяльності дітей успішно вплине на процес морального становлення особистості старших дошкільників.

Методи дослідження:

- вивчення та аналіз психолого-педагогічної, [методичної](#) літератури з проблеми морального виховання і формування культури поведінки дітей старшого дошкільного віку;

- опрацювання державних документів в галузі освіти;
- педагогічне спостереження;
- педагогічний експеримент;
- бесіда;
- вивчення продуктів діяльності.

Актуальність проблеми морально-етичного виховання молодого покоління наразі ні для кого не новина. Хочемо ми цього чи ні, але треба визнати, що в результаті істотної зміни суспільних орієнтирів та відносин усталена система цінностей і способу життя людей нині об'єктивно потребує переоцінки, усвідомлення, переосмислення. Усі ми живемо в цьому суспільстві і бачимо, якими зростають наші діти, які ідеали вони сповідують. У нескінчених пошуках для своїх дітей високого рівня інтелекту (вивчення іноземних мов, комп'ютерна грамотність) втрачається духовність та мораль, на яких виховувалися наші предки. Варто пам'ятати, що не кожен малюк може мати високий інтелектуальний розвиток через брак здібностей, здоров'я, генетичну спадковість. Але він без цього буде не менш щасливим, якщо виросте чуйним, безкорисливим, здатним бачити красу, творити добро та любити. Інакше не можливе наше щасливе співіснування на землі.

Сучасна актуалізація спадщини В.О.Сухомлинського пояснюється об'єктивним зростанням інтересу суспільства до етичних проблем української етнопедагогіки і потребою нового обґрунтування моральних цінностей та ідеалів людини третього тисячоліття.

Впровадження ІКТ

Комп'ютер сьогодні посідає значне місце в освітньому процесі. Він є засобом оптимізації навчальної діяльності дошкільників і розвитку їхніх життєвих компетентностей, своєрідним «інтелектуальним знаряддям». За даними ЮНЕСКО, коли людина слухає, вона запам'ятовує 15% мовної інформації, коли дивиться — 25% видимої інформації, коли бачить і слухає — 65% усієї інформації. Отже, необхідність застосування в освітньому процесі дітей дошкільного віку мультимедійних ІКТ, які як аудіовізуальні засоби можуть впливати на різні органи чуття, — беззаперечна.

Для розширення змістового наповнення з теми я використовую мультимедійні технології у вигляді відео та фото презентацій. Це дозволяє зробити заняття привабливими, сучасними завдяки дизайну представленої інформації; сприяє підвищенню інтересу дітей до навчання, активізує пізнавальну діяльність, підвищує якість засвоєння програмового матеріалу дітьми; допомагає закріплювати знання, вміння, навички дітей, розв'язувати пізнавальні та творчі завдання; допомагає перевірити правильність відповідей дітей, виконання завдань за допомогою екрану. Використання мультимедіа у навчанні не тільки збільшує швидкість передачі інформації дітям та підвищує рівень її засвоєння, а й сприяє розвитку таких процесів як увага, пам'ять, мислення, уява, мовлення, розвиває почуття кольору, композиції, бере участь у інтелектуальному, емоційному та моральному розвитку дітей.

РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК МОРАЛЬНО–ЕТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ТВОРАМИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У суспільстві постійно відбуваються зміни, що потребують нових підходів до виховання і навчання дітей. Час потребує від педагогів вносити у власну діяльність нові прогресивні ідеї, нововведення, оскільки вони відповідальні за розвиток і виховання покоління ХХІ століття.

Працюючи над проблемою «Формування морально-етичних засад у дошкільників засобами художніх творів В.О.Сухомлинського», одним із головних завдань є - впровадження педагогічної спадщини педагога-гуманіста В.О.Сухомлинського.

Працюючи з дітьми дошкільного віку, ми допомагаємо їм пізнати навколишній світ, світ природи, розвивати в душі такі чудові почуття, як доброта, любов, дружба, чесність, повага, співчуття, розуміння як себе, так і інших.

Дітям близькі всі ці поняття і почуття. Потрібно тільки створити умови, певні ситуації – і душі дітей відгукнуться і «розкриються, як квіти на ранковій зорі».

З досвіду можу сказати, що на дітей дошкільного віку мають великий вплив твори морально-етичного змісту. Твори Василя Олександровича Сухомлинського (казки, легенди, оповідання) - це багатющий матеріал, що подає дітям загальнолюдські цінності й високу мораль не у вигляді сухих і нудних повчань та наказів, що надто часто викликають у дітей природне прагнення чинити навпаки, а в такій словесно-емоційній формі, яка невимушено підводить дітей до самостійного висновку: чому саме потрібно поводитись гарно, чому лише позитивні вчинки сприяють справжній радості та задоволенню [3 с.170].

В.О.Сухомлинський – найвідоміший сучасний педагог-гуманіст. Кожна дитина, на його думку – цілком особливий, унікальний світ – Особистість. Морально-етичному вихованню присвячені численні статі, оповідання, книги.

Мета даної діяльності - гармонійний розвиток особистості дошкільника, виховання благородної людини. Чи можливо це в звичайному дошкільному навчальному закладі з усіма його проблемами сьогодення? Твердо переконані, що так, бо стоїмо на позиції: кожна дитина має право на турботу про неї, увагу, повагу, плекання, створення умов для її розвитку, орієнтацію на життєвий успіх, тобто на любов до неї, бо вона - людина.

В.О.Сухомлинський стверджував: "Людину треба виховувати. Для цього потрібно знати, що і як виховувати".

Відомо, що можна досягти мети лише в тому разі, коли ця мета буде сприйнята і самим вихованцем. "Я розумію майстерність виховання так, що кожне доторкання вихователя до свого вихованця є в кінцевому підсумку спонуканням до праці душі. Чим тонше й ніжніше воно, це спонукання, тим більше сил, що виходять з глибини душі, тим більшою мірою стає маленька людина вихователем самої себе", – наголошував В. Сухомлинський.

Але як цього досягти? Як запалити в душі дитини вогник самотворення? Як переконати кожну дитину в її самоцінності? Як сформуванню самоповаги, людську гідність, інші добродієвості, які стануть рушійною силою самоконструювання, самотворення, самовдосконалення, самореалізації особистості в майбутньому? Вивчення спадщини В.О.Сухомлинського, етнопедagogіки, перспективного педагогічного досвіду та постійне «занурення» з цим багажем інформації в реальне дошкільне життя дозволило усвідомити давнє - «Все починається з любові» та віднайти концентрований вираз цілей, завдань та змісту «доторкання» і «праці душі» – формулу «Три люблю». Постулати формули «Три люблю» визначають ставлення дошкільника до себе, до людей, до природи та базуються на певних інваріантах, а саме:

1. Я люблю себе. «Цінність маленького «Я»:

- 1.1. Бережу себе від травм, дбаю про своє здоров'я.
 - 1.2. Розвиваю в собі найкращі людські якості, займаюсь самовихованням, проектую свої дії.
 - 1.3. Готовлюсь для набуття у подальшому спеціальних знань та вмінь.
 - 1.4. а) Розвиваю моральне оцінювання та самооцінку.
б) Оволодіваю вміннями та навиками самообслуговування, змістовного відпочинку (самозбереження, самооздоровлення, самопізнання, самоставлення, самоорганізація, самовиховання, саморозвиток, самоконтроль, самореалізація).
 - 1.5. Володію вмінням співвідносити свої бажання.
 - 1.6. Розумію важливість своїх прав і обов'язків, маю почуття гідності, відповідальності і справедливості.
 2. Я люблю маму, тата, родичів, друзів, співгромадян, людство.
«Садок і родина – сім'я єдина»:
 - 2.1. Прагну вести себе так, щоб мої вчинки не викликали в батьків сліз та сивини, а щоб пишалися моїми здобутками та досягненнями.
 - 2.2. Ціную дружбу, дбаю щоб одноліткам було добре і цікаво зі мною. Відповідно поведжусь з однолітками.
 - 2.3. Вчуся спілкуватися з іншими людьми та розуміти їх.
 - 2.4. Цікавлюсь життям та творчим шляхом людей.
 - 2.5. Шанобливо ставлюсь до людей літнього віку та з особливими потребами, розумію їхні емоційні переживання. Співпереживаю і готовий прийти на допомогу.
 3. Я люблю свій дім, свій двір, свою вулицю, свій дитсадок, своє місто, свою країну Україну, Всесвіт. «Справжні сини і доньки України»:
 - 3.1. Дбаю про чистоту й безпеку своєї рідної домівки, двору, садочка.
 - 3.2. Шаную державні символи та символіку міста (Прапор, Герб, Гімн), зберігаю та примножую національні традиції України і рідного міста.
 - 3.3. Пізнаю світ, розумію поняття “людство”, шаную звичаї інших народів.
 - 3.4. Бережу природу, усвідомлюю себе часткою природи.
 - 3.5. Розумію необхідність дотримання прийнятих норм поведінки у дитячому садку, сім'ї, транспорті, громадських місцях, на вулиці.
- Досвід впровадження ідей В.О. Сухомлинського в навчально-виховний процес переконав у доцільності втілення постулатів формули «Три люблю» засобами художніх творів В.О.Сухомлинського.
- Ця формула практична, технологічна, адже містить такі завдання:
1. Сприяє прийняттю дошкільниками мети педагогічної дії щодо розвитку їх особистості, духовного становлення. Співпраця з вихователем стає бажаною.
 2. Привертає увагу дітей до самих себе, актуалізує їхнє “Я”, спонукає до самопізнання, самоорганізації, самоконтролю, самовдосконалення, формує позитивне самоставлення.
 3. Приваблива і зрозуміла за змістом, вона гарно сприймається вихованцями, бо є для них вітрилом у безмежному життєвому морі, де так легко загубитися крихітці; налаштовує на вибір життєвої мети, ідеалів; складає канву самохарактеристики, плану самовиховання, життєвого проекту; підказує шлях до себе кращого.
 4. Написана у формі самонаказу, вона стає власним надбанням кожного, хто її сповідує. Дитина, озброєна формулою «Три люблю» стає впевненішою, захищенішою.
 5. Вже читання чи пригадування складових цієї формули сприяє самонавіюванню, самопрограмуванню, самопроектуванню, самозобов'язанню, що спонукає дошкільника до діяльності, стимулює його вольову сферу.
 6. Сповідування формули «Три люблю» відбувається в режимі самодиференціації. Кожна дитина вбирає її потенціал в залежності від свого віку, чуттєвого досвіду. Формула концентрує увагу дитини на зоні найближчого розвитку, націлює на перспективу, “веде” її східцями розширення людської свідомості вгору.

7. Сприяє усвідомленню триєдності позитивного ставлення до себе, до людей, до природи для цілісності своєї особистості.

Формула "Три люблю" - основа організації життя та діяльності вихованців. Цілі, завдання та зміст виховної роботи, закладені у формулі, трансформувалися в систему традицій, виражених у різного роду заходах, афоризмах та особливій атмосфері дитсадка [4 с.321].

1.1. Завдання морального виховання дітей старшого дошкільного віку

«Людина народжується не для того, щоб зникнути безвісною, нікому невідомою пилінкою. Людина народжується для того, щоб залишити по собі слід вічний.»

В.О. Сухомлинський

І це так. Хорошу пам'ять про себе може залишити людина у порядних діях, добрих вчинках, наполегливій праці. Адже людським рукам дано творити чудеса.

XX століття залишило нам у спадок разом із цінними набутками цивілізації безліч негативних явищ, серед яких – економічна нестабільність, соціальна незахищеність громадян, духовна криза, ознакою якої є втрата значною частиною людей духовних орієнтирів, відсутність потреби у самопізнанні та самовдосконаленні. Ціннісні орієнтації молоді катастрофічно змінюються, стають дедалі меркантильнішими. Нівелюються такі моральні чесноти, як: любов, доброта, чуйність, доброзичливість.

Сьогодні лише 10-20% старших дошкільнят здатні виявити чуйність до слабших за себе, без зовнішніх спонукань прийти на допомогу, добровільно взяти на себе частину чийось труднощів, поділитися чимось, не чекаючи на винагороду. Дуже часто діти, відриваючи щось від себе, керуються аж ніяк не моральними мотивами. Пояснення бувають дуже прагматичними. Часто в дитячому садку можемо почути: «Поділився с Сергійком іграшкою, бо він дасть мені печиво», «Пригостила дівчаток цукерками, щоб прийняли до гри»... Інший негативний спадок XX ст. – насильство, яке, нажаль, має своє коріння в сім'ї. Це батьки, найбільші авторитети для малюків, подекуди навчають малюків: «Зачеплять тебе – давай відпір». Прояви агресії провокуються також багатьма фільмами, мультфільмами, телепередачами, комп'ютерними іграми. Вихователі часто спостерігають, до чого це призводить. Хтось когось ненароком штовхнув, а вже застосування «прийому» чатує на нього. Але ж агресивність - така риса, яку легко запалити, та дуже важко пригасити.

А часті «доноси» і скарги дошкільнят... А постійні вихваляння новими речами, іграшками, цукерками, татовими машинами, маминими шубами тощо.

Що це – хвороба дошкільного віку чи повернення бумеранга, нами закинутого?

Причин багато, і серед них найважливіша – нехтування у нашій країні моральними цінностями. У народі кажуть: «Що посієш - те й пожнеш». Отже, якщо з дитинства не прищепити маленькій людині основ моральності, вона виросте морально німою і сліпою [5 с.5].

Саме у дошкільному дитинстві закладають основні риси майбутньої дорослої людини – чесність, порядність, людяність, працьовитість, доброта, чуйність тощо. Ці найпростіші риси стають першою сходинкою на шляху розвитку загальнолюдських моральних якостей.

Тому головні завдання роботи з морально-етичного виховання дітей старшого дошкільного віку такі:

Навчальні завдання:

- ознайомлювати з основними духовно – моральними цінностями на основі зразків української культури, поняттями чеснот, добра і зла;
- ознайомлювати з правилами етики спілкування та стосунків між людьми;

- сприяти формуванню у дошкільників психологічної готовності до навчання в школі, до подолання адаптаційних труднощів, засвоєння навичок організації здорової моральної атмосфери в дитячому колективі, сім'ї, серед близького оточення;
- вчити дітей аналізувати свої дії, вчинки, мотиви та співвідносити їх із загальнолюдськими цінностями;
- сприяти розумінню того, яке велике значення має дотримання моральних правил;
- проводити освітньо-виховні бесіди для підвищення дитячої готовності до вирішення різних життєвих ситуацій, в які може потрапити дитина;
- учити розрізняти позитивні й негативні вчинки, давати їм оцінку.

Виховні завдання:

- допомагати дітям пізнавати та сприймати морально – етичні цінності й застосовувати їх у своїй поведінці;
- виховувати моральні риси – любов до людей, Батьківщини, пошану до батьків і старших, працьовитість, здатність долати труднощі, схильність безкорисливо чинити добро;
- виховувати духовно – моральні почуття;
- виховувати у дітей стійку потребу в постійному регулюванні своєї поведінки за свідомо засвоєними морально – етичними нормами;
- запобігати виникненню негативних емоцій: заздрощів, ревнощів, зловтіхи;

Розвивальні завдання:

- розвивати емоційно – вольову та когнітивну сфери дітей задля найкращого відображення їхніх думок;
- підтримувати дітей в самовдосконаленні через розвиток їх духовно – моральних цінностей;
- заохочувати дітей до роботи над собою (через ігрову діяльність, художню творчість);
- розвивати емпатію та бажання бути потрібним людям, вміння радіти з успіхів інших, співчувати невдачам;
- розвивати моральну свідомість, уміння осмислювати моральні цінності українського народу.

Тільки щоденна систематична, послідовна і планомірна робота з проблем формування моральних цінностей у дітей, створення умов, за яких вони мають можливість закріплювати знайомі морально-етичні правила та засвоювати нові правила поведінки, забезпечить досягнення високих результатів у роботі з формування у вихованців морально-етичної культури [6 с.88].

1.2. Методи та форми роботи з дітьми старшого дошкільного віку з морально – етичного виховання.

- Як можна навчити дитину бути доброю?
- Чи можливо взагалі виховати моральні якості, або вони закладені природою й не піддаються педагогічним впливам?

Моральне виховання, як і будь-який напрям виховної роботи з дітьми дошкільного віку, передбачає використання системи прийомів, способів, операцій пізнання особливостей їхнього світовідчуття, мислення, поведінки і цілеспрямованого впливу на них. Щодо цього дошкільна педагогіка має у своєму арсеналі універсальні та специфічні методи. Використовують їх залежно від конкретної педагогічної ситуації: віку, рівня розвитку дітей, особливостей соціуму, у яких росте й виховується дитина тощо.

Методи морального виховання — способи завдань морального виховання і вікових особливостей дітей педагогічної взаємодії, за допомогою яких здійснюється формування особистості відповідно до мети і завдань вікових особливостей дітей.

До найпоширеніших методів морального виховання належать методи формування моральної поведінки, методи формування моральної свідомості, методи стимулювання моральних почуттів і мотивів поведінки. Методи формування моральної поведінки.

Ця група методів спрямована на вироблення досвіду поведінки згідно з моральними нормами і правилами:

а) практичне залучення дитини до виконання конкретних правил поведінки. Привчати дітей дотримуватися режиму сну, харчування, активної діяльності, правил спілкування і колективного співжиття. У використанні цього методу увагу акцентують на організації життя дитини відповідно до вимог, а також на постійному підтриманні її поведінки згідно з цими вимогами. При цьому потрібно використовувати різноманітні засоби, щоб дитина в реальному житті пересвідчилася у правильності, доцільності для неї такої поведінки, зрозуміла, що порушення правил спричинює небажані наслідки для неї і близьких їй людей;

б) показ і пояснення. Ними активно послуговуються у вихованні культури поведінки, навичок колективних взаємин тощо. Дітей систематично в різних життєвих ситуаціях привчають до певних способів поведінки: вітатися, ввічливо просити про послугу, дякувати, бережно ставитися до іграшок;

в) приклад поведінки дорослих й однолітків (у середньому і старшому дошкільному віці). Організуючи різноманітну діяльність дітей, потрібно установлювати чіткі правила, пояснювати їх дітям, переконувати, що дотримання певних правил є важливою умовою їхнього успіху. Старші дошкільники можуть самостійно встановлювати правила спільної діяльності й контролювати їх виконання, мотивуючи це доцільністю для всього колективу;

г) оволодіння моральними нормами у спільній діяльності. Особливість цього методу полягає в тому, що діти оволодівають певними моральними нормами начебто спонтанно, без ініціювань педагогом, а у спільній діяльності з ним, батьками. Вони самі доходять висновку, що дотримання певних норм є передумовою успішної діяльності, досягнення позитивного результату, хороших взаємин у сім'ї, колективі. Дитина неодноразово пересвідчується, що її популярність залежить від успіхів у спільній діяльності, а партнери – від уміння чітко формулювати правила цієї діяльності й дотримуватися їх;

г) вправлення у моральній поведінці. Суть методу полягає у створенні спеціальних умов для вправлення дітей у дотриманні моральних норм. Для цього слід потурбуватися про те, щоб створені ситуації не були штучними, а наближалися до життєвих, звичних для дитини. З цією метою використовують різноманітні доручення, ускладнюючи їх відповідно до віку дітей;

д) створення ситуацій морального вибору. Цей метод передбачає використання особливих вправ, спрямованих на формування моральних мотивів поведінки у дітей старшого дошкільного віку. Такі вправи можуть бути запрограмовані вихователем або обрані дітьми самостійно. Наприклад, можна запропонувати дітям дивитися новий діафільм або допомагати двірнику прокладати доріжки в снігу. Якщо діти відкладають приємну для них справу, щоб виконати обов'язок, необхідний з погляду моральних норм, то вони повинні мати змогу здійснити його без зволікань. Такий їхній вчинок обов'язково має бути схвалений.

Методи формування моральної свідомості.

Використання їх має на меті засвоєння моральних уявлень і моральних понять. Це здійснюють, послуговуючись такими методами:

а) роз'яснення конкретних моральних норм і правил. Ведучи мову про них, вихователь повинен доступно за формою і змістом розкрити сутність конкретних норм і правил, продемонструвати, до чого призводить ігнорування їх. Важливо проілюструвати це сюжетами з фільмів, казок тощо;

б) навіювання моральних норм і правил. Цей метод ґрунтується на схильності дитини до наслідування і високій емоційності. Особливої уваги потребують несміливі, замкнуті діти, використання цього методу дасть змогу збудити віру у власні сили.

Методи роз'яснення і навіювання реалізуються у формі етичних бесід, у процесі яких відбувається формування основ моральної свідомості. Водночас діти мають змогу усвідомити, осмислити свій моральний досвід.

Етичні бесіди — розмови вихователя з дітьми на моральні теми під час занять та у повсякденному житті.

Головне завдання етичних бесід полягає в роз'ясненні значення моральних норм і правил поведінки, аналізі вчинків дітей і дорослих, колективному обговоренні етичних проблем. Негативні прояви поведінки також можуть стати приводом для розмови, яка має на меті вироблення в дітей відповідної оцінки негативного вчинку і прагнення уникати його.

Вибір виду етичної бесіди залежить від конкретної педагогічної ситуації. Бесіди, які стосуються повсякденного життя - це обговорення прочитаних художніх творів або вчинків дітей (краще вести від схвалення хорошого вчинку до засудження негативного), аналіз спостережень за поведінкою людей, розповіді про виконання доручень колективу. Нерідко для бесід спеціально відводять конкретне заняття, даючи заздалегідь завдання простежити за певним явищем, подією або подумати над конкретною проблемою.

Зміст, побудова, тривалість і методика бесіди залежать від її теми, віку дітей. Бесіди можуть бути колективними (з усією групою дітей), груповими (з кількома дітьми), індивідуальними.

Методи стимулювання моральних почуттів і мотивів поведінки.

Використання їх передбачає спрямування дитини на дотримання моральних норм, застереження від їх порушень. З цією метою використовуються:

а) приклад інших. Ефективність його ґрунтується на здатності дошкільника до наслідування людей, які оточують його, героїв літературних творів, кінофільмів, спектаклів. Безперечно, це мають бути популярні серед дітей особистості;

б) педагогічна оцінка поведінки, вчинків дитини. Педагогічна оцінка має орієнтуючу (уточнює уявлення дітей про моральні вимоги) і стимулюючу (заохочує до моральної поведінки) функції. Важливо, щоб вона була об'єктивною, своєчасною, а її вимогливість, принциповість поєднувалися з добрим ставленням до дитини, зацікавленістю в її успіхах. Крім того, дитина має знати, чим мотивована конкретна оцінка її вчинку;

в) колективна оцінка поведінки, вчинків дитини. Використання її забезпечує єдність уявлень і поведінки дошкільника. Будь-які дії дитини мають у своїй основі певну мету, моральну спрямованість, а їх наслідки породжують почуття задоволення, впевненості у собі або сорому, невдоволення. При цьому слід враховувати, що дошкільникам притаманна висока емоційність, тому в оцінці їхніх вчинків необхідно виходити з того, які почуття намагаємося збудити. Схвалені вихователем, однолітками моральні вчинки зумовлюють позитивні переживання дитини. Ще сильніше переживає дитина свої неправильні дії, невдачі, які отримали публічну оцінку. Це означає, що інструментом колективної оцінки слід послуговуватися обережно. Крім того, залучаючи дітей до оцінювання вчинків однолітків, вихователю не повинен ототожнювати оцінку вчинку з оцінкою особистості дитини (“Ти поганий”, “Ти хороший”);

г) схвалення моральних вчинків дитини. Дошкільникам властиве прагнення до особистісного вдосконалення, визнання їхньої поведінки достойною. Схвальна оцінка заохочує моральні вчинки, дає приклад для наслідування іншим дітям, забезпечує їхнє доброзичливе ставлення, формує основи колективної думки. Заслугує на підтримку прагнення дітей не лише самим добре поводитись, а й вимагати відповідної поведінки

від однолітків. Далеко не всі діти однаково здатні до альтруїстичних учинків. За добру справу потрібно дякувати, не боятися виділяти дитину серед товаришів, а надто тоді, коли вона виявляє стійку гуманістичну спрямованість. Особливо актуальна усталеність моральних мотивів, яка є передумовою налаштованості дитини на добрі вчинки не лише тоді, коли її бачить і оцінює вихователь, а й за відсутності педагогічного контролю, і не тільки в дитячому садку;

г) заохочення дитини до моральних вчинків. Дитину треба підвести до усвідомлення, що така поведінка важлива, необхідна і корисна для неї, приємна для інших. Чим старші діти, тим важливіше стимулювати самостійність їхнього морального вибору;

д) осуд недостойних вчинків дитини. З огляду на особливості психічного розвитку дитини цей метод використовують рідко, оскільки він може заподіяти їй моральної шкоди, викликати негативне ставлення до особистості педагога. Дошкільник повинен знати, що певний тип його поведінки засмучує дорослого, а переживання має стимулювати виправлення помилки. Звертаючи увагу на неправильний вчинок дитини, необхідно висловлювати впевненість у тому, що вона може вчинити інакше (“Мені прикро, що ти не поступився місцем дівчинці. Сподіваюсь, що наступного разу ти не забудеш про це”).

Кожна конкретна педагогічна ситуація передбачає відповідний вибір методів впливу на моральну свідомість і моральну практику дитини, ефективність яких залежить від комплексного їх використання. За будь-якої форми взаємодії потрібно виявляти повагу до особистості дитини, впевненість у перспективах її розвитку, стимулювати процес самовиховання [6 с.93].

1.3. Практичне використання педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського з метою морального-етичного виховання дітей

Готуючись до такої відповідальної роботи я ознайомила з вимогами Базового компонента дошкільної освіти, поринула в казковий світ творів гуманіста В.О.Сухомлинського. Я зрозуміла, що твори Василя Олександровича стануть фундаментом у реалізації завдань програм по вихованню у дошкільників кращих рис характеру, засвоєння гуманістичних цінностей.

Першим кроком було прослуховування і обговорення різних творів і казок В.О.Сухомлинського. Заняття з художньої літератури проводились в комплексі з малюванням чи аплікацією, щоб діти могли передати почуте, побачене, відчуте на аркуші паперу і «вкласти» в малюнок усі свої емоції та відчуття, обрати відповідні кольори, що характеризують настрій. Це допомагає розвивати у дітей увагу, різні види пам'яті. Важливо, щоб дитина могла висловити свою думку, підкреслити позитивні або негативні риси персонажів твору.

Для закріплення матеріалу, з яким ознайомились діти в групі, я запропонувала виконати вдома з батьками таке творче завдання – намалювати, зробити аплікацію за змістом того твору, що сподобався або запам'ятався дітям. Спочатку не всі батьки відгукнулися на таке завдання, але ті діти, що принесли з дому спільні роботи, так піднесено розповідали про створення їх разом із своїми близькими (мамою і татом, бабусею, братом), а зміст твору здавався дітям після виконання творчого завдання таким простим і знайомим, зрозумілим і повчальним, поступово майже всі діти виконали такі завдання з батьками і було очевидно, що їм це дуже сподобалось. Через деякий час на різних заняттях або за бажанням, діти могли за малюнком відтворити, переказати ту чи іншу казку, легенду або твір морально-етичного змісту.

Я вважаю, що такий досвід дає позитивні результати у вихованні дітей майбутнього суспільства - людей творчих, самостійних, з почуттям відповідальності,

гідності, совісті. Цінним також є спілкування дітей з батьками, родиною, обговорення твору, спільне виконання творчих робіт, отримання задоволення від результату.

Другим кроком, став облаштований куточок під назвою «Куточок добрих справ» (це окремо відведене місце в груповій кімнаті, де розміщено сюжетні картинки, які періодично міняються вихователем, на яких зображені різні моральні ситуації), який використовую для самостійних відвідувань дітьми та для індивідуального розмірковування та мимовільного запам'ятовування позитивних вчинків. Одні і ті самі картинки можна розглядати з різних поглядів, залежно від теми заняття: «Чи бачите на картинках дітей із хорошим настроєм? Поясніть причину такого настрою» (Аналогічне запитання про сумний настрій), «Чи бачите на картинах дітей чуйних, уважних? Чи бачите ви на картинах хороші вчинки?» тощо. Галерея мобільна, картина час від часу змінюється. Третім кроком стало використання творів при вивченні різних тем. Розглядаючи тему «Моя сім'я», ми разом з дітьми згадуємо всіх членів родини, ставлення одне до одного в родині; вчимо піклуватися одне про одного. Ось тут і приходять на допомогу твори: «Сьома дочка» – виховання любові до матері не тільки на словах, а й ділом добрим; «Чому дідусь такий добрий сьогодні» – емоційний стан онука, його вболівання за свого дідуся, за його самопочуття.

Коли ми з дітьми говоримо про бережливе ставлення до іграшок на допомогу прийшов твір «Лялька під дощем» – викликає співчуття до дівчинки, радість за її хоробрість, навіть заради іграшки. Також цей твір допомагає виховувати у дітей співчуття до ближнього, слабкого; бажання допомагати комусь в біді.

Четвертий крок – «хвилинки доброти». Прийшов хтось із дітей зранку не в гарному гуморі, навіть забув привітатися, перед сніданком проводячи «хвилинки доброти» на допомогу прийшов твір: «Скажи людині: Доброго дня!», а тут і прислів'ячко згадалось: «Від теплого слова і лід розмерзає». Посварились дівчатка під час гри, не поділили ляльку – читаємо твори: «Нова лялька», «Куплена дружба». В «хвилинках доброти» (застосовувати їх можна в різний час протягом дня), ми вчимо дітей жити так, щоб комусь було від цього радісно. Формуємо у дітей поняття «совість». Використовуючи твори Василя Сухомлинського вчимо дітей сприймати природу, співпереживати, творити добро і словом, і ділом. Вчимо дітей аналізувати свої вчинки з точки зору совісті, бо доброта та людяність немислима без неї.

П'ятий крок - драматизації казок В. Сухомлинського, які приносять багато радощів дітям. Цей вид роботи сприяє духовному, моральному, естетичному розвитку малюків.

У роботі в цьому напрямі підтримую тісний зв'язок із батьками своїх вихованців. З метою ознайомлення батьків з ідеями В. Сухомлинського рекомендую художні твори для читання вдома.

Неабияку роль відіграють хвилинки – звіти «Наші добрі справи» про підсумок роботи за день - це всіляко спонукає дитину до хороших вчинків на прикладі товаришів. Для вивчення усвідомлення дітьми моральних норм, придумую 3-5 незакінчених ситуацій, що описують виконання і порушення моральних норм з урахуванням віку дитини; готую відповідні 10-12 картинок, на яких зображені позитивні і негативні вчинки дітей.

Неабияку роль відіграє стенд «Наші зірочки», який розміщений у роздягальні. Кожна мама хоче бачити фото своєї дитини, тому всіляко спонукає дитину до хороших вчинків.

Здається всі розуміють, як важливо з'єднати душу дитини ниточками любові з матір'ю Природою. Зробити це можна проведенням «уроку милування в природі». І якщо дитина виготувала разом з батьками годівничку і принесла жменьку насіння, висипала з власної долоньки для зимуючих птахів, то це стало справжнім зціленням її не байдужої душі.

Я маю надію, що використовуючи такі прийоми, ми сіємо зернинки добра, які дадуть свої плоди. І як говорить народна мудрість: «Людина старіє, а добро - ні».

1.4. Співпраця дошкільного закладу й родини у формуванні моральних цінностей дошкільника.

У педагогічній системі В.О.Сухомлинського особистість виховується через триаду: школа – сім'я – громадськість. Він вважає сім'ю найменшою клітиною нашого суспільства, в якій, як у фокусі, відображається все життя нашої країни. «Справжньою школою виховання щедрості, душевності і чуйності є сім'я: ставлення до матері, батька, дідуся, бабусі, братів, сестер є випробуванням людяності. У сім'ї шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, людини – культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання. У сім'ї, образно кажучи, закладаються коріння, з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди. Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави» [23].

Першим вихователем людини, який здійснює максимальний морально-виховний вплив на особистість, є її довколишнє середовище і, насамперед, батьки. Саме вони навчають дитину предметно-практичним діям, мови, формують уявлення про добро і зло, належну поведінку. Сьогодні, коли сучасне виховання орієнтоване на образ вільної, самостійної, відповідальної, критичної і водночас терпимої та лояльної людини, проблема морального виховання дитини в сім'ї набуває особливої актуальності. Діти, які відвідують дошкільний заклад, одночасно перебувають під моральним впливом і вихователів, і батьків. Від того, як вони взаємодіють, залежить моральний розвиток дитини, становлення її моральної поведінки.

Я зрозуміла, що успіх у морально-етичному вихованні дітей старшого дошкільного віку залежить від участі їхніх батьків у цьому процесі. З батьками проводилася така робота: створення сімейних альбомів “Тато, мама, я – дружна родина”, тек-пересувок із фольклорними текстами морально-етичної спрямованості, розробка різноманітних ігор і вправ. Обговорювалися такі питання: як навчити дитину бути доброю, чесною, правдивою, скромною, поважати інших, висловлювати повагу до старших, співчуття і турботу про молодших; як навчити дитину бути ввічливою, ввічливо поводитись у гостях, дотримуватись правил гостинності. Разом з батьками влаштовувались різноманітні вечори (“На гостинах у Правдолюбка”, “Запрошуємо до ввічливості”), змагання “Хто більше розповість прислів'їв і приказок про дружбу, правду, доброту, повагу, скромність, розігрувалися народні українські ігри, інсценізувалися українські народні казки морально-етичного змісту.

У роботі в цьому напрямі підтримую тісний зв'язок із батьками своїх вихованців. Із метою ознайомлення батьків з ідеями В. Сухомлинського регулярно готую матеріал в інформаційний вісник, рекомендую художні твори для читання вдома.

Батьки зацікавлені в тому, щоб діти вирости хорошими, чуйними, чесними, безкорисливими, уміли поважати старших, тому вони надають підтримку та консультуються з багатьох питань.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИВЧЕННЯ РІВНЯ МОРальної ВИХОВАНості СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1. Завдання і методи дослідження.

При проведенні експериментальної роботи були встановлені такі етапи:

На першому етапі (констатувальний зріз) встановлено початковий рівень сформованості морального розвитку старших дошкільників.

На другому етапі дослідження (формульальний експеримент), визначено та обґрунтовано алгоритм щодо удосконалення методики морального розвитку засобом

етичної бесіди з дітьми старшого дошкільного віку. Експериментальне дослідження було проведене в такій послідовності:

1) на констатувальному етапі проведено діагностику стану сформованості морального розвитку експериментальної групи;

2) на формуальному етапі експерименту зі старшими дошкільниками проводилась цілеспрямована робота з морального розвитку засобами етичної бесіди, дидактичних ігор, тематичних занять з використанням творів В.О.Сухомлинського;

3) на контрольному визначити рівень формування моральних якостей дошкільників після проведеної з ними роботи.

Відповідно до мети дослідження було визначено завдання експерименту:

- розробити критерії і показники сформованості морального розвитку дітей старшого дошкільного віку;
- визначити методи діагностування;
- з'ясувати рівні морального розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Для вивчення можливості формування морального розвитку дітей засобом етичної бесіди, для об'єктивної оцінки та на підставі аналізу науково-методичної літератури та програми «Дитина в дошкільні роки» було розроблено 3 групи критеріїв морального розвитку дітей старшого дошкільного віку, а саме:

- когнітивний з показниками: обізнаність дітей з морально-етичними категоріями (дружба, доброта, повага, співчуття); обізнаність дітей із моральними якостями (ввічливість, гостинність, скромність, правдивість, чесність), нормами (турбота про молодших, повага до інших, взаємодопомога); обізнаність дітей з творами морально-етичної спрямованості; розуміння моралі творів;
- почуттєвий з показниками: уміння співчувати героям; здатність піклуватися про інших, поважати старших;
- оціночний з показниками: самооцінка морально-етичних вчинків і власної поведінки; оцінка морально-етичних вчинків та поведінки героїв творів і однолітків.

Методи дослідження:

- спостереження за дітьми під час виконання трудових дій;
- бесіда з дітьми;
- ігри;
- тематичні заняття з літературно-художньої діяльності з використанням творів В.О.Сухомлинського.

2.2. Діагностика формування початкового рівня сформованості морального розвитку старших дошкільників.

Експериментальна робота з вивчення і формування моральних якостей проводилась з дітьми старшого дошкільного віку (5-7 років) в ДНЗ №286 (ясла-садок) «Полунична галявина» в групі «Лісова галявина».

Загалом експериментальним дослідженням було охоплено 34 дошкільника. У ході спостережень за дітьми на заняттях і в повсякденному житті було встановлено, що психофізичний розвиток дітей відповідає їхньому віку.

На початку своєї роботи вихователь ставив перед собою наступні задачі:

- збагачувати наочно – чуттєві уявлення дитини про моральні якості, чесноти та добру поведінку;
- сприяти розумінню того, яке велике значення має дотримання моральних правил та норм в житті кожної людини;
- формувати вміння розуміти позитивні й негативні вчинки, давати їм оцінку;
- закріплювати вміння дотримуватись моральних правил і норм у повсякденному житті;
- виховувати почуття згуртованості, відповідальності за себе і за свого товариша;

– розвивати прагнення до співпраці, створювати співтовариства дітей, дітей і вихователів, дітей і батьків.

Об'єктом дослідницької роботи виступає формування моральних уявлень, вчинків і культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. На констатуючому етапі метою було вивчити рівень сформованості морального розвитку дітей.

Протягом року вихованці групи поступово ознайолювались з морально-етичними категоріями, якостями, нормами. Робота у цьому напрямку проводилась з допомогою різноманітних прийомів та методів. Діти зацікавлено сприймали нову цікаву інформацію. Ознайомлення старших дошкільнят здійснювалось в основному шляхом міні-занять, спостережень, екскурсій, цільових прогулянок, під час ігор та праці, хвилинок - роздумів інсценізації казок. Виходячи з цього у вільний час, під час занять самостійною художньою діяльністю (малювання, ліплення, конструювання) діти практично застосовували набуті знання. Велике місце відводилося також етичним бесідам, розповідям вихователя з використанням ілюстративного матеріалу за художніми творами В. О. Сухомлинського.

Першим кроком на даному етапі було проведення діагностики щодо сформованості у дітей моральних уявлень, вчинків та культури поведінки.

Проведена робота з батьками дозволила виявити рівень отриманих знань вдома. Батькам пропонувалось відповісти на питання анкети «Моральні цінності», «Моральне виховання: чи потрібне воно», за результатами яких мною робився висновок про одержання знань з морально-етичного виховання в сім'ї.

Результати зрізу етапу констатувального експерименту щодо рівнів морального розвитку старших дошкільників засвідчили, що у дошкільників не сформовані гуманістичні почуття і стосунки, наприклад, увага до потреб і інтересів інших, здатність рахуватися з ними, співчуття до чужих бід і радощів, а також переживання провини при порушенні моральних норм. Діагностика морального розвитку дозволяє судити про недосконалість програмних навичок та умінь кожної дитини, і відповідно це спонукає коригувати зміст занять, наповнюючи їх новим морально-дидактичним змістом. Старші дошкільники не готові до самостійного розв'язання життєвих моральних проблем, зазвичай конфліктують із оточенням. Не всі діти можуть вживати у мові слова, що позначають моральні якості та їх антиподи (добрий, забіяка, жаднюга, чесний, ябеда тощо), а якщо й вживають то частково, при цьому не пов'язують їх з конкретною ситуацією з власного досвіду, що пояснюється конкретною образністю дитячого мислення. Не випадково у 9% (3чол.) одним з найбільш негативних якостей є жадібність, як головна причина конфліктів між дітьми, яка полягає в тому, що кожен хоче отримати привабливий предмет.

Якщо картинка недоступна, то дитина переживає сильні негативні емоції, 18% (6 чол.) легше розуміються і оцінюють ті моральні якості, які вихователь частіше виділяє.

У процесі діагностики діти (18%– достатній рівень) із задоволенням знайомилися із завданням, вони переживали певні почуття, спостерігаючи за картинками. На основі такого сприйняття старші дошкільники висловлювали своє моральне ставлення, переживання, почуття, і ще помітили, як більшість дітей, завдання яких були пов'язані з розрізненням картинок, проявляти свій інтерес. Їх приваблювало те, що позитивна дія в тому, що від якості дитячого виконання залежить успіх виконаної справи. Дії цих дітей, що становлять 6% спрямовані на те, щоб самостійно виконати поставлене вихователем завдання.

Отже, у 67% дітей ми спостерігали, як вони з цікавістю проявили себе у вирішенні справи, вони підключали уяву, емоційно відгукувалася, однак завдання весь час виконували за зразком і з допомогою дорослого. Спираючись на критерії оцінювання, можна зробити висновок, що в процесі констатуючого етапу експерименту, спрямованого на виявлення рівня морального розвитку, порівняно

невеликий відсоток дітей досяг високого рівня, а саме 6% (2 чол.), при цьому більша кількість дітей 67%(8 чол.) показала:

Високий рівень - 6% (чол.)

Достатній рівень - 18% (6 чол.)

Середній рівень - 67% (23чол.)

Низький рівень - 9 % (3 чол.)

Діаграма результатів сформованості морального розвитку старших дошкільників на етапі констатувального експерименту.

Результати констатувального експерименту підтвердили необхідність розробки системи з морального виховання засобом етичної бесіди, тематичних занять з літературно-художньої діяльності з використанням оповідань В. О. Сухомлинського.

2.3. Формуючий експеримент.

Недостатній рівень сформованості у дітей старшого дошкільного віку морального розвитку та відсутність цілеспрямованої і послідовної системної роботи з морального виховання дітей зумовили необхідність проведення формувального експерименту. Метою формувального експерименту є розробка дослідно-експериментальної програми розвитку моральності старших дошкільників. На етапі формувального експерименту для опрацювання дітьми старшого дошкільного віку була запропонована робота, яка спрямована на розвиток моральних якостей старших дошкільників із використанням спадщини В. Сухомлинського у формуванні моральної свідомості дітей старшого дошкільного віку.

Мета програми: створення змістовного і емоційно-формуючого простору в дошкільному закладі задля розкриття перед кожною дитиною світу освіти, збагачення кожного знаннями, що здобуваються постійною пізнавальною діяльністю попередніх поколінь, людським талантом і волею, великою мудрістю культури; виховання зацікавленості, поваги до моральних норм, моральної етики; засвоєння моральних засобів і способів емоційного ставлення до оточуючого світу і себе: навчання дітей умінню морально жити й поводитися.

Завдання програми: розвивати у дітей мислення, увагу, спостережливість, «джерела думки : моральна краса людської поведінки, книга, творчість»; виховувати національні почуття, адже «розум людини, що формується, вбирає в себе ідеологію і психіку народу, його переконання, традиції; інтелектуальну, моральну, естетичну культуру»; розвивати почуття прекрасного, розуміти і відчувати красу рідного слова; спонукати дітей до словесної творчості. Крім того, у зміст методики було закладено педагогічні умови морального виховання старших дошкільників засобом етичної бесіди, а саме: гуманне ставлення вихователя до дітей, прагнення зрозуміти дитину, її

стан, мотиви вчинків; забезпечення розуміння дітьми морально-етичних категорій під час читання книг з моральним змістом як на заняттях, так і в повсякденному житті; створення під час етичної бесіди активної практичної та інтелектуальної діяльності дитини, що формує доброзичливі взаємини (Додаток 2).

2.4. Контрольний експеримент

Запропонована дослідна програма сприяла підвищенню морального розвитку старших дошкільників. Це підтверджувалось спостереженнями за дитячою діяльністю у ході етичних бесід та проведеного повторного діагностування дітей старшого дошкільного віку. Як показали результати контрольного експерименту на основі використаних етичних бесід у старших дошкільників покращилися показники сформованості моральної свідомості і відповідно мовленнєвий розвиток.

З результатів повторного діагностування морального розвитку старших дошкільників на етапі формувального експерименту ми побачили, що діти мають уявлення про розмаїття соціальних ролей, що виконуються дорослими (жінка, що любить - матір, на роботі - трудівниця, у вільний від роботи час має хобі, захоплення); про те, що від поведінки дітей залежить настрої і відчуття дорослих; про культурні традиції своєї родини.

Діти стали правильно розуміти слова, що виражають моральну оцінку якостей особи (добрий, ввічливий, працелюбний, чуйний, дбайливий, правдивий, сміливий); уявлення про розмаїття народів світу, деякі особливості зовнішнього вигляду, національного одягу.

Поведінка старших дошкільників й спілкування стійко і позитивно направлена. Діти добре орієнтовані в правилах культури поведінки, володіють різними способами культурної поведінки. Охоче вступають в спілкування. Уміють самі висунути ідеї, план дій, організувати партнерів. Правильно розуміють емоційний стан людей, активно виражають готовність допомогти. Націлені на самостійність. Виявляють активну цікавість до світу. Знають норми моральної поведінки та правил у суспільстві та серед однолітків. Можемо спостерігати, як змінилися показники рівня морального розвитку у дітей старшого дошкільного віку:

Високий рівень - 41% (14 чол.)

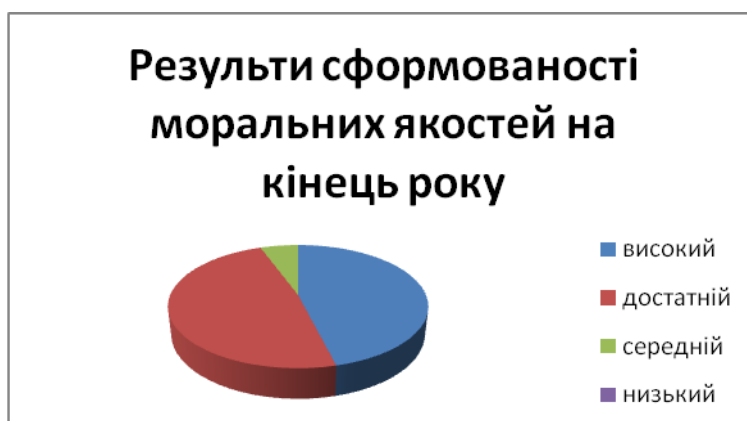
Достатній рівень - 43% (15чол.)

Середній рівень - 16% (5 чол.)

Низький рівень - 0%

Порівняльний аналіз рівня морального розвитку старших дошкільників на етапі контрольного експерименту здійснювався на основі виконання дітьми контрольного зрізу та аналізу їх відповідей. Для цього були використані аналогічні методики, що були на етапі констатувального експерименту.

Діаграма результатів сформованості морального розвитку старших дошкільників на кінець року.

Діаграма динаміки рівнів морального розвитку старших дошкільників за результатами констатувального і формувального експериментів, яка узагальнює результати контрольного етапу експерименту й дає можливість спостерігати позитивну динаміку якості, повноти, глибини знань дітей експериментальної групи, в систему навчання якого вводилися розробки запропонованих нами етичних бесід та тематичні заняття за творами В. Сухомлинського (див. для прикладу Додаток 3). Таким чином, серед 34 чоловік дітей старшої групи виявлено 29 осіб зі значно вираженою динамікою морального розвитку, що склало 84% від числа всіх дітей.

Порівнюючи результати констатувального і формувального етапів дослідно-експериментальної роботи, ми дійшли висновку про її достатньо високу ефективність, оскільки покращився рівень морального розвитку старших дошкільників. Проведена робота показала відповідно до мети, об'єкту, предмету дослідження і в процесі вивчення методичної літератури з проблеми, що саме старший дошкільний вік надзвичайно важливий для процесу морального розвитку. І цей розвиток повинен бути постійно в полі зору у вихователя, здійснюватись різними методами і засобами, зокрема за допомогою етичних бесід з використанням оповідань В.О.Сухомлинського.

ВИСНОВОК

В результаті проведеної освітньої роботи з дітьми старшого року життя можна зробити висновок про те, що рівень морального розвитку підвищився. Таким чином, в теорії та на практиці підтвердилась гіпотеза, що доцільне і систематичне планування моральних аспектів у різних видах діяльності дітей з використанням спадщини В.О.Сухомлинського успішно впливає на процес морального становлення особистості старших дошкільників.

Необхідним для формування морально-етичних цінностей дитини виступає системний підхід.

Дуже важливо, щоб весь режим дитячого садка, все те, що ми називаємо повсякденним життям, було наповнене змістовною діяльністю і спілкуванням. Кінцевою метою морально - етичного виховання дитини дошкільного віку має бути: засвоєння дитиною доброчинності, спрямованість і відкритість її до добра, позитивне ставлення до оточуючого світу, інших людей і до себе, ієрархічність відносин з дорослими й однолітками, потреба і готовність до співчуття, суб'єктивне психоемоційне благополуччя, патріотизм, сприйняття цілісної картини світу, ознайомлення з формами традиційного родинного укладу, розуміння власного місця в родині та виконання домашніх доручень відповідно до власних можливостей, позитивне ставлення до праці, відповідальність за власні вчинки тощо.

Тобто, головним і кінцевим результатом має бути засвоєння дитиною вічних цінностей: милосердя, співчуття, прагнення правди, добра, доброзичливого ставлення до ближнього.

Вирішити завдання морально-етичного виховання неможливо без співпраці з батьками. Тому надзвичайно вагомими та актуальними є питання педагогічної просвіти батьків щодо морально-етичного виховання дітей. Необхідно встановлювати довірливі взаємини з батьками вихованців, ознайомлювати їх зі змістом морального виховання дітей цього віку, з методами та прийомами виховного впливу, акцентувати увагу на важливості гуманного і в той же час вимогливого ставлення до дитини. Важливо спрямувати зусилля на те, щоб набуті знання, вміння, навички стали для дітей нормою і правилом у повсякденному житті як у дитячому садку так і за його межами. Педагог сам має бути для вихованців живим прикладом та носієм високих моральних якостей.

Від вихователя залежить, яким стане серце дитини – ніжною квіткою, чи засохлою пустелею. Тому і всю свою роботу націлюю на те, щоб серце дитини було чутливим, щоб відгукувалось на кожне слово.

Взаємоповага і згода, доброзичливість і сердечність – ось неповний перелік тих моральних багатств, які треба цінувати та на яких я будую свої стосунки з дітьми.

Список використаних джерел

1. Бабій І. В. Ідеї В. Сухомлинського щодо морального виховання особистості// Педагогічний дискурс. – 2011. – Вип. 10. – С. 25-28.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція), - 2012р.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. – К.: Рад. шк.,1977. – Т. 3. – С. 304.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 5. – 640 с.
5. Поніманська Т.І. Моральне виховання дошкільників. К. - 1993.
6. Кисельова О. І. Методика морально-етичного виховання старших дошкільників// Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : [зб. наук. пр. у двох томах]. – Том 1. – Миколаїв, 2008. – С. 88–95.
7. Закон України «Про дошкільну освіту», - 2017р.
8. Андреева Т. Г. Психолого-педагогічна діагностика старшого дошкільника напередодні його вступу до школи : [методичний посібник] /за заг. ред. Н. Намінат, Т. Андреевої. – Кривий ріг, 2011 – 296.
9. Бех І. Вчинок у морально-духовному розвитку особистості // Дошкільне виховання. – № 5. – 2005. – С. 3-4.
10. Богуш А. М. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: [підручник] / А. Богуш, Н. Гавриш. – К., Слово 2008. – 238 с.
11. Ганнусенко Н. І. Сучасні підходи до морального виховання особистості: теоретичний аспект /Н. Ганнусенко, К. Чорна // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: [зб. наук. пр. АПН України. ін-т пробл. виховання]. – К.; Житомир, 2004. – Вип. 6, кн. 1. – С. 28–32.
12. Діжона О. А. Ситуація морального вибору / О. Діжона// Дошкільне виховання – 2006. – № 1. – С. 26.
13. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376с.
14. Кононко О. Духовність, душевність, моральність... // Дошкільне виховання. – № 4. – 2004. – С. 4-5.
15. Каплуновська О. М. Вчуся жити. Духовно-моральне виховання дошкільнят. Старший дошкільний вік / Вид-во «Ранок», 2014. – С. 144.
16. Кабанник З. В., Остапенко А. С., Гриценко О. М., Шинкевич О. В. Емоційно-моральний розвиток старших дошкільників. – Видавнича група «Основа», 2013. – С. 191.
17. Калуська Л. О. Поспішаймо закладати моральний фундамент / Л. Калуська // Дошкільне виховання – 2006 – № 7. – С. 13-
18. Кушнір В. О. Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї у формуванні емоційно-морального досвіду дошкільника / В. Кушнір // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи . – 2008. – № 27. –С. 117-122.
19. Ладивір С.О., Виховання гуманних почуттів у дітей [за наук. ред. Т. Піроженко, С. Ладивір, Ю. Манилюк] / – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 168 с.
20. Різак А. І. Формування основ морально-етичного виховання дітей дошкільного віку: Методичний посібник / Дошкільний навчальний заклад №1. – Свалява: 2014. – 130 с.